

zijn recht te betwisten. Hij scherpt zijn mes en haalt zijn weegschaal te voorschijn — voor de Kristenen symbolen zijner wraakzucht. De woorden van Gratiano schrijnen hem niet: hij antwoordt slechts minachtend en hooghartig. Portia's houding maakt hem nog standvastiger in zijn optreden — nog schijnbaar koeler, onverschilliger, zekerder van de overwinning. Portia's woorden over genade maken niet de minste indruk op hem: zijn willen is alléén gericht op dat idéé, een idéé fixe geworden, de bevrediging van zijn wraakzucht. Maar ofschoon hij uiterlijk het toonbeeld is van de grootste kalmte, toch woedt en kookt het daarbinnen even krachtig als altijd. Alleen zelf-beheersing stelt hem tot zijn houding in staat.

Als het schijnt, dat het ogenblik der vervulling nabij is, verdwijnt de sluwheid uit zijn ogen; zijn gelaat neemt een bovenmenselijke uitdrukking van verlangen aan; zijn neusvleugels trillen; zijn stem siddert van blijdschap. En toch blijft hij even fier en waardig, even zeker en vastberaden: hij is als de overwinnaar, die bijna al zijn vijanden heeft geveld.

De laatste ogenblikken voordat het heerlijkste moment van zijn leven daàr schijnt te zullen zijn, kijkt hij als in aanbidding naar Portia, zijn lichaam beweegt zich nauweliks, zijn gebaren zijn opgehouden. Alle aanwezigen, behalve Portia en Nerissa, zijn onder de invloed van de magiese kracht die van hem uitstraalt, en de woorden van lof die hij tot Portia spreekt in zijn extase, hypnotiseren hen, ofschoon zij trachten zich aan die invloed te ontrukken.

Dan komt de slag. Terwijl hij afgemaakt wordt, openbaart zich een steeds toenemende reactie op zijn inspanning. De verzwakking wordt verbijstering, verwaasheid . . . Zijn ogen worden smartelik dof, zijn gelaat wordt nog dieper gegroefd, zijn ledematen worden krachteloos, zodat hij zich nauweliks staande kan houden. Zijn vijanden hebben gezegevierd — hij is geveld.

Shylock in dit vierde bedrijf is als een geweldig rotsgevaarte, dat met zijn verweerde en ingevreten oppervlakte, een onregelmatige en ruw-golvende profiellijn vertoont. Deze kronkelende omtrekslijn heeft op vele plaatsen scherpe punten, die vooruitsteken over de golven, onbeweeglik en dreigend. Maar de kokende wateren daar beneden hebben de ontzagwekkende massa ondermijnd, totdat deze langzaam voorover valt en onder de baren verdwijnt.

Rotterdam.

R. VOLBEDA.

EENIGE VALKENIERSUITDRUKKINGEN BIJ FROISSART EN ZIJN HOLLANDSCHEN VERTALER.

Wij vinden bij Froissart het volgende aardige verhaal:

CHAPITRE CLXIV.

De une très merveilleuse vision, que le jeune roi de France eut de nuit en dormant en la ville de Senlis, sur le fait de son entreprise.

Advenu étoit, point n'avoit long terme, au jeune roi Charles de France, entrementes que il séjournoit dans la ville de Senlis, qu'en dormant en son lit une vision lui vint. Et lui étoit proprement avis qu'il étoit en la cité d'Arras, où oncques à ce jour n'avoit été, et toute la fleur de la chevalerie de son royaume; et là venoit le comte de Flandre

à lui, qui lui asséoit sur son poing un faucon pélerin moult gent et moult bel, et lui disoit ainsi: „Monseigneur, je vous donne en bonne étrainne ce faucon pour le meilleur que je visse oncques, le mieux volant, le mieux et le plus gentiment chassant, et mieux abattant oiseaux”. „De ce présent avoit le roi grand' joie, et disoit: „Beau cousin, grand merci!” Adonc lui étoit-il avis que il regardoit sur le connétable de France qui de-lez lui étoit, messire Olivier de Clïçon, et lui disoit: „Connétable, allons, moi et vous, aux champs pour éprouver ce gentil faucon que mon cousin de Flandre m'a donné.” Et le connétable répondit: „Sire, allons.” Adonc montoient-ils à cheval eux deux seulement, et venoient aux champs, et prenoit ce faucon de la main du roi le connétable; et trouvoient moult bien à voler et grand'-foisons de hérons. Adonc disoit le roi: „Connétable, jetez l'oiseil, si verrons comment il chassera et volera.” Et le connétable le jetoit et cil faucon montoit si haut que à peine le pouvoient-ils choisir en l'air; et prenoit son chemin sur Flandre. Adonc disoit le roi au connétable: „Connétable, chevauchons après mon oisel, je le ne vueil pas perdre.” Et le connétable lui accordoit. Et chevauchoit, c'étoit avis au roi, au férir des éperons parmi un grand marais; et trouvoient un bois durement fort et dru d'épines et de ronces et de mauvais bois à chevaucher. Là disoit le roi: „A pied, à pied; nous ne pouvons passer ce bois.” Adonc descendoient-ils et se mettoient à pied; et venoient leurs varlets qui prenoient leurs chevaux; et le roi et le connétable entroient en ce bois à grand'peine; et tant alloient que ils venoient en une trop ample lande, et la véoient le faucon qui chassait hérons, et abattoit, et se combattoit à eux et eux à lui. Et sembloit au roi que son faucon y faisoit foison d'appertises, et chassoit oiseaux devant lui tant qu'ils en perdoient la vue. Adonc étoit le roi trop courroucé de ce que il ne pouvoit suivre son oiseau, et disoit au connétable: „Je perdrai mon faucon, dont je aurai grand ennui; ni n'ai loirre ni ordonnance de quoi je le puisse réclamer.”

En ce souci que le roi avoit, lui étoit avis que un trop beau cerf, qui portoit douze ailes, apparoit à eux en issant de ce fort bois, et venoit en celle lande, et s'inclinoit devant le roi; et le roi disoit au connétable qui regardoit ce cerf à merveilles et en avoit grand'joie: „Connétable, demeurez ci, et je monterai sur ce cerf qui se présente à moi, et suivrai mon oisel.” Le connétable lui accorda. Là montoit le jeune roi de grand volonté sur ce cerf volant, et s'en alloit à l'aventure après son faucon; et ce cerf, comme bien endoctriné et avisé de faire le plaisir du roi, le portoit par dessus les grands bois et les hauts arbres. Et véoit que son faucon abattoit oiseaux à si grand plenté que il étoit tout émerveillé comment il pouvoit ce faire; et sembloit au roi que, quand ce faucon ot assez volé et abattu de hérons tant que bien devait suffire, le roi le réclama; et tantôt, comme bien duit, s'en vint asseoir sur le poing du roi; et étoit avis au roi que il reprenoit le faucon par les ongles et le mettoit à son devoir; et ce cerf ravaloit par dessus les bois et rapportoit le roi en la propre lande là où il l'avoit enchargé, et où le connétable l'attendoit qui avoit grand'joie de sa venue; et sitôt comme il fut là venu et descendu, le cerf s'en ralloit et rentroit au bois, et ne le véoient plus. Et là recordoit le roi au connétable, ce lui étoit avis, comment le cerf l'avoit doucement porté. „Ni oncques, fit le roi, je ne chevauchai plus aise.” Et lui recordoit encore la bonté de son faucon, comment il avoit abattu tant d'oiseaux que il en étoit tout émerveillé. Et le connétable l'oyoit volontiers. Adonc venoient les varlets qui les poursuivoient, qui ramenoient leurs chevaux; si montoient sus, et trouvoient un chemin bel et ample qui les ramenoit à Arras. Adonc s'éveilla le roi et eut grand'merveille de celle vision; et trop bien lui souvenoit de tout ce, et le recorda à aucuns de sa chambre qui les plus prochains de lui étoient; et tant lui plaisoit la figure de ce cerf que à peine en imaginations il n'en pouvoit issir; et fut l'une des incidences premières, quand il descendit en Flandre à combattre les Flamands, pourquoi le plus il enchargea le cerf volant à porter en sa devise.

In de Hollandsche vertaling luidt dit verhaal als volgt:

Nu moet ic u ymmers seggen van enen drome, die desen coninc wedervaren was in desen tijden, terwijl hij tot Senlijs lach, dairup hij doe ordyneerde sine devyse van den vlyegenden herte, also my doe in der wairheit dat bijgebracht ende geseydt wert.

Tghebuerde desen jonge coninck dat, terwijl hij aldus tot Senlijs gelegen hadde, snachts dair hij in sijn bedde lach, quam hem in sijn visioen voir dat hem dochte dat hij, met alle sine edele mannen ende die bloeme van alle die ridderschappen van sinen coninck-rijke, binnen der stadt van Atrecht was, hoewael hij uptien tijt dair nye geweest en hadde, ende dat dair die grave van Vlaenderen tot hem quam ende sette hem uptie handt een gepellet valk, die al te edel ende schone was, als hem dochte, ende dat die grave tot hem zeeghde: „Here, ic geve u, uwen nyewen incomen ende waelcome, desen valke voir den besten die ic ye gesach, voir den alrebeste vliegende, voir den alrebeste ende edelste jagere ende climmer in der luchten, ende den sconsten slagere ende bindere an vogelen die yewairts te vinden is,” van welker ghifte die coninc al te zeer was verblijft, seggende totten grave van Vlaenderen: „Mijne lieve neve, hebt zeer groten danck”; ende metten-selven docht die conine dat hij den connestabel van Franckrijke, here Olivier van Clitson, ansach, ende dat die dair bij was, ende sprack hem toe: „Connestabel, gawij, ghij ende ic, buyten upt velt beproeven ende bezoeken minen edelen valk, die mijn neve van Vlaenderen my gegeven heeft,” dair hem die connestabel doe up antwoirde: „Here, gawy.” Dair saten sij twee up te pairde, alleen onder hem beiden, ende reiden buyten upt velt, ende die connestabel nam desen valk van des coninx hant; dair vonden zij al te wael te vliegen ende sonderlingen zeer veel reygeren. Die coninc sprack totten connestabel, seggende: „Connestabel, werpt den vogel van der hant, so sullen wij sien hoe hij vliegen ende jagen kan in der luchten.” Die connestabel dede also terstont; dese valk vercoos enen clymenden reyger, dair hij na teech in der luchten so hoich dat sij nauwe toesichte van hem houden en konden, ende nam alle sinen wech na Vlaenderen, als hem beyden dochte. Doe sprack die coninc totten connestabel: „Connestabel, laet ons nairstelijken rijden na mynen valke, ic en wils ymmers niet after verloren laten.” Die connestabel: „Wael, here,” sprack hij. Dair reden sij spoirslaechts te samen, als den coninck dochte, doir een groot marasch, ende dairentenden vonden sij een bosch dat al te wonderlijke starck ende dicht was van doirnen ende hagen ende bramen, ende vol quader struyken ende stroncken; doe riep die coninc, als hem dochte: „Of, of, te voete! wij en mogen te pairde doir dit bosch niet comen.” Dair saten sij af te voete van hoiren pairden, ende, als hem dochte, quamen dair knechten die hoir pairden namen, ende die coninc ende met hem die connestabel sloegen te voete in dit bossche met groten arbeyde, ende so lange ghingen sij dat sij quamen in een groot ledich lant ende ydel velt, ende dair vonden sij den valk, die lach ende jaeghde reygeren, ende hij sloech se ende vacht dairtegens, ende sij weder tegens den valke, sodat den coninc dochte dat sijn valk dair al te grote geradichede ende vluoghichede bedreef, jagende somwijlen die vogelen so hoge in der luchten dat sij dat gesicht dairaf verloren. Dair wert die coninc weder al te qua-lijken te vreden dat hij sinen valke niet volligen en mochte, seggende totten connestabel: „Oic, lieve connestabel, ic sal minen goeden valk verliesen, dair ic zeer af af bedroeft sal wesen, ende ic en hebbe noch loer noch niet by my, dair icken weder mede locken mach.” In desen verdriet, dair die coninc aldus in stondt, docht hem dat een al te schonen herdt, die XII tacken up sijn hoof droech ende hadde vlogelen up sijn side, up hem beiden uut dit starcke ende dichte bosche dair toe quam lopen in die laechte dair sij inne-stonden, ende neech den coninc toe up sijn knyen also blivende; die coninc, dit siende, verwonderde zeer ende was hier zeer af verblijft, ende sprack totten connestabel, als hem dochte: „Connestabel, blijft hier, ic sal up dat hert gaen sitten, dat dus sinen dienste tot my wairt presenteert, ende ic sal minen voghel volligen.” Die connestabel consen-teerde hem dairinne; dan sat doe dese jonge coninc up dat vliegende hert zeer blijdelijken,

ende voer wech sijre straten up die wilde aventure, nam sinen valke, ende dit hart, als waelgeleert wesende te connen doen des coninx wille, dreech hem boven over dit grote bosch ende hoge bomen, dair hy doe vant sinen valke, die hij sach dat dair vogelen so wonderlijke vele ternedersloech, dat hem bovenmaten verwonderde hoe hij dat doen mochte; ende dochte die coninc doe dat desen valk genoech gevlogen ende reygeren ternederslagen hadde, ende diere sovele dats mogelijken genoech wesen mochte, dair hij sinen valke doe weder late, ende, terstont als die vogel den coninc hoirde als waelgeleert ende geleet wesende, quam hij weder uptes coninx hant dair; doch den coninc, doe dat hij den valk bij den lanckveter nam ende setten te passe up sijn hant, ende terstont so daelde dit vliegende harte mede over dit grote starcke bosch, rechtover dat lage velt, dair thert den coninc upgenomen hadde ende dair die connestabel sijns verwachtte, die zeer van sijre comsten verblijt was; ende, terstont als hij weder dair gecomen ende van thart geseten was, liep dit hart weder in dit starcke bosche ende en sagens dairna niet meer. Daer versloech diec oninck doe den connestabel, als hem dochte des hem wedervaren was, ende hoe zafte hem tharte gedragen hadde, ende nye, sprack hij, en hadde hij zafter gereden noch gemackelijker; oic vertelde hij hem van der duechde sijns valkx, ende wat hij alle vogelen gevaen ende ter (ter) airden gebracht ende geslagen hadde, dat die connestabel gairne hoirde. Dair quamen doe bij hem die knechten, die se metten pairden van verres uptie wilde aventure gevollicht hadden, ende dair saten weder uptie pairde, ende vonden doe enen schonen slechten wech die se weder tAtrecht, als hem dochte, brachte. Met desen wert die coninc ontwaeck ende ontspranck van sinen drome, van welke drome ende vysione hem zeer vervreemde, ende ymmers huechde hem wael dat hem gedroomt hadde, sodat hijt enygen van sijre cameren vertelde, die hem meest ende heymelicste bij waren; ende het was die figure van dat vliegende hart dat hem so zafte gedragen hadde, als hem gedocht hadde, behaechde hem so wael dat die ymaginacie dairaf al te qualijken uut sinen hoifde conde comen; ende dit was oic een die meeste zake van dit vliegende harte, doe hij in Vlaenderen trecken woude bevechten die Vlamingen, dat hij meende dat hij voirspoet in sijn reyse hebben soude, ende namt dairomme an after die tijt dat vliegende herte tot sinen dyvise.

Jehan Froissart's Cronyke van Vlaenderen getranslateert uuten Franssoyse in Duytscher tale bij Geryt Potter van der Loo, in de XVe eeuw, uitgegeven en toegelicht door Jhr. Mr. Napoleon de Pauw. Gent, 1898, I. 217—220.

Dit aardige hoofdstuk van Froissart heeft den vertaler en den lexicograaf eenige moeilijkheden opgeleverd en hen tot onjuistheden verleid. In de eerste plaats heeft van der Loo niet begrepen wat bedoeld werd met „un faucon pélerin”¹⁾ en het vertaald door „een gepellet valk”. *Faucon pélerin* is de gewone naam voor wat wij *slechtvalk* noemen. Trouwens, ook bij ons was de naam bekend: Merula vermeldt *peregrin* (bl. 17). Noch de Pauw noch Verdam hebben de fout bemerkt. Op bl. 45 van zijn Glossarium verklaart eerstgenoemde *gepellet* als „met een ‚pelle’ of eenen van kostbare zijde geweven . . . kap voorzien”, zonder meer, en Verdam neemt deze

¹⁾ Lord Berners (1523—5) vertaalt het door „a fayre faucon pelerin” (Tudor Translations III, 337). De Engelsche naam is thans *peregrine (falcon)*, oudtijds *faucon peregryn*. Onder invloed van zijn Fransch voorbeeld schreef hij *faucon pelerin*. De valk is *of nidax* (Fr. *niats*, Eng. *an eyess*) d. w. z. een op het nest gevangen vogel, *of peregrinus* een op den trek gevangen vogel: „faucons que om apele pelerins, parce que mes ne trueve son nis, ains est pris aussi comme en pelerinage”. (Brunet. Lat. *Trésor* cl. (ed. Chabaille 202). Later werd de naam overgebracht op de soort.

verklaring onder „valk” over ¹⁾. Behalve dat van der Loo „pélerin” verkeerd begrepen heeft, begaat hij ook nog deze fout dat hij de kap van „pelle” laat zijn. Een stevigere stof wordt hiervoor gewoonlijk gebruikt en wel meestentijds leder. Reeds Fredericus II schrijft in Hoofdstuk LXXVIII van *De Arte venandi cum Avibus*: de corio vero convenientius sit, quod neque nimis sit durum, neque nimis molle.

Iets lager staat in den Franschen tekst: „je vous donne . . . ce faucon pour le . . . mieux volant, le mieux et le plus gentiment chassant, et mieux abattant oiseaux”. Dit vertaalt van der Loo eenigszins vrij, doch geheel zaakkundig, als volgt: „ic geve u . . . desen valke voir den . . . alrebeste vliegende, voir den alrebeste ende edelste jagere ende climmer in der luchten, ende den sconesten slagere ende bindere an vogelen die yewairts te vinden is” ²⁾. Dezen zin haalt Verdam onder „valk” aan en zet na „bindere an”: (*l. blindere van?*).

Wat „blindere van” zou moeten beteekenen is mij een raadsel. Een valk „blindt” zijn prooi niet, wel „bindt” hij haar. In het Engelsch heet dit *bind* of *clutch*, in het Duitsch *binden*, in het Fransch *lier* of *empiéter*, en het beteekent het grijpen van den roof in de lucht, *arripere*, *prependere* zooals Fredericus II het nog noemt. Fr. Pomay, *Traitté fort curieux de la vénerie et de la fauconnerie*, Lyon, 1641, zegt: „*Lier le gibier, l'empietter*, Praedam unguibus illigare, falcibus inuncare” (330). In Westerbaens' *Ockenburgh*, bl. 14, lezen wij:

Hier heb ik Haevicken en Terssels sien onthuyven
 En weder op geaest, en rauwe spieren kluyven;
 Hier heb ick menigh Uyl sien klimmen uyt het oogh;
 De Reyger van de Valck gewonnen in het hoogh,
 Die menig deurgang dee en socht syn prooi te binden
 Of sich te koppelen indien hij plaets kon vinden.

Men ziet dus dat er hoegenaamd geen reden is voor de conjectuur „blindere”.

„Le mieux abattant oiseaux” vertaalt van der Loo dus door „den sconesten slagere ende bindere an vogelen” ³⁾. Met dit „slagere” dat „abattant” weer geeft vergelijkte men „ende hij sloech se ende vacht daertegens” als vertaling van „et abattoit, et se combattoit à eux”, en „wat hij alle vogelen gevaen ende ter airden gebracht ende geslagen hadde” als overzetting en uitbreiding van „comment il avoit abattu tant d'oiseaux”. Met het *slaan*, bedoelt de vertaler het stooten op de prooi, met het *binden* het vastgrijpen. Froissart bedoelt met *abatre* het neerslaan, een spannend oogenblik bij uitnemendheid.

¹⁾ gepellet (*van een fijnen kap voorzien*) valk.

²⁾ Blijkbaar heeft ook Lord Berners geen raad geweten met deze passage; hij geeft haar als volgt weer: than he thought he called her, and incontynent the faucon came and sat her downe on his fyst (*ibid.* 338, 9).

³⁾ Lord Berners heeft: I gyve you this faucon for the best that ever I sawe: the best flyeng and beater downe of foules (*ibid.* 337).

Or demandez se deduict y a monlt¹⁾,
 Quant le faulcon part pour tirer amont
 Après heron faisant une montée:
 De plaisir n'est la bende desmontée?
 On voit donner de si belles venuës,
 Si hault qu'on peult regarder sur les nuës.
 Si tressoubdain vont ensemble sourdant,
 Que à peine on sçait que ung et l'autre devient,
 Ne pensez pas qu'on s'aille morfondant:
 Car, quant on voyt qu'ilz s'en viennent fondant,
 De froid, chaleur, faim et soif ne souvient;
 Maistre heron jusque à terre s'en vient.
 Qui auroit lors la mort entre les dens,
 Il revivroit de veoir tel passetemps.

Debat entre deux Dames sur le Passetemps
 des Chiens et des Oiseaux, Poème de G. Cretin,
 1526. — Bl. 16 van den herdruk van 1882
 (Paris, Cabinet de Vénérie).

De vertaler heeft nog een verandering aangebracht. Bij Froissart staat de volgende merkwaardige zin: „et étoit avis au roi qu'il reprenoit le faucon par les ongles et le mettoit à son devoir”, waarmede van der Loo geen weg wist of die hij verkeerd gelezen heeft. De valk wordt gegrepen bij de korte lederen riemen die bij ons *schoenen*, in het Fransch *jets* en in het Engelsch *jesses* heeten, terwijl zij in het Middelnederlandsch ook wel *werpelinc* genoemd worden. Aan deze korte riemen wordt een langere bevestigd om den vogel vast te houden of vast te binden aan zijn rek. Deze heet bij ons *langveter*, in het Fransch *longe*, in het Engelsch *leash*. Waarschijnlijk heeft van der Loo er niets van begrepen dat deze valk bij „les ongles” gegrepen werd en heeft of „les ongles” als een schrijffout van „longe” beschouwd, of het als zoodanig gelezen: vandaar dat hij schrijft „dat hij den valk bij den lanckveter nam”. Voor de geschiedenis der valkerij is de passage zeer belangwekkend daar er uit blijkt dat de oude teekeningen, schilderijen, enz., die een valk voorstellen op de hand gezeten zonder „schoenen” ten slotte juist kunnen zijn, een onderwerp waarover ik elders hoop te schrijven.

Amsterdam.

A. E. H. SWAEN.

FREMDWÖRTER IM GOTISCHEN.

Im Real-Lexikon der deutschen Literaturgeschichte s. v. Literatursprache behauptet Hans Naumann zum Beweise, dass das Gotische eine Literatursprache ist, u. a. dass der Uebersetzer lieber Fremdwörter als gotische Wörter gebrauchte: lieber *aiwaggeljo* als *wailamereins*; lieber *spwreida* als *tainjo*;

¹⁾ moult?